

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПОРТРЕТУ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Андрій Маслюк,

Національна школа суддів України, м. Київ, Україна;
andrumsia@ukr.net

Здійснено історико-психологічний аналіз релігійної особистості Андрея Шептицького на основі творчого доробку вченого української діаспори О. Кульчицького. Постать митрополита розглянуто крізь призму протиставлення протилежних думок (ворожа, ненависна та любляча). Установлено узагальнений психологічний портрет митрополита, застосовуючи аналіз його внутрішнього світу, мислення, сприймання, переживання цінностей. Особистість А. Шептицького є цілісною й неповторною, що об'єднує в собі служіння Богу, світу та людству. З'ясовано, що головним поштовхом його діяльності був внутрішній релігійний мотив. «Забути про себе і пізнати Бога» – ця теза є визначальною в духовному житті митрополита, який намагався власним прикладом надихати інших пізнавати Бога не лише раціональними, а й інтуїтивними засобами пізнання. Визначено, що А. Шептицький як патріот закликав до об'єднання церкви, побудови рідної хати-батьківщини, в основу якої покладено християнські цінності. Митрополит уважав, що без християнської віри неможливе становлення української державності, мови, культури, традицій. Церква має допомагати конкретними діями розбудовувати українську державність. Набули подальшого розвитку ідеї митрополита щодо християнського патріотизму стосовно інших народів, адже християнство не закликає до ворожнечі між народами, а навпаки – вимагає з повагою ставитися до інших націй і їхніх традицій. Християнський патріотизм виявляється в тому, що ми любимо свій український народ та готові за нього не лише покласти працю свого життя, а й саме своє життя. Українська національна ідея збагачується новим підходом, в основі якого – «християнський патріотизм».

Ключові слова: митрополит А. Шептицький, психологічний портрет, релігійна особистість, християнські цінності, християнський патріотизм.

Andrew Maslyuk. Analysis of Psychological Portrait of Andrei Sheptytsky. The historical-psychological analysis of the religious personality of Andriy Sheptytsky on the basis of the creative work of the Ukrainian diaspora scientist A. Kulchytsky was carried out. The figure of the metropolitan is viewed through the prism of opposing opposing points of view: hostile, hateful, and loving. Established a generalized psychological portrait of the metropolitan through the analysis of his inner world, thinking, perception, experiencing values. The personality of A. Sheptytsky is integral and unique, uniting in itself the service of God, the world and humanity. It was found that the main impetus of his activity was an internal religious motive.

«Forget about yourself and know God» – this thesis is decisive in the spiritual life of the Metropolitan, who, by his own example, tried to inspire others to know God not only rational, but also intuitive means of knowledge. It was determined that A. Sheptytsky, as a patriot, called for the unification of the church, for the construction of a native home-homeland, which is based on christian values. The Metropolitan believed that without the christian faith, the formation of Ukrainian statehood, language, culture and traditions is impossible. The church should help concrete actions to develop Ukrainian statehood. The ideas of the Metropolitan on christian patriotism towards other nations were further developed. After all, christianity does not call for hostility among nations, but on the contrary, it demands that other nations and their traditions be treated with respect. christian patriotism is manifested in the fact that we love our Ukrainian people and are ready for it not only to lay down the work of our life, but also our very life. The Ukrainian national idea is enriched by a new approach based on «christian patriotism».

Key words: metropolitan A. Sheptytsky, psychological portrait, religious person, christian values, christian patriotism.

Андрей Маслюк. Анализ психологического портрета Андрея Шептицкого. Осуществляется историко-психологический анализ религиозной личности Андрея Шептицкого на основе творчества ученого украинской диаспоры А. Кульчицкого. Фигура митрополита рассматривается сквозь призму противопоставления противоположных точек зрения (враждебной, ненавистной и любящей). Установлен обобщенный психологический портрет митрополита при помощи анализа его внутреннего мира, мышления, восприятия, переживания ценностей. Личность А. Шептицкого является целостной и неповторимой, объединяющей в себе служение Богу, миру и человечеству. Выясняется, что главным толчком его деятельности был внутренний религиозный мотив. «Забыть о себе и познать Бога» – этот тезис является определяющим в духовной жизни митрополита, который пытался собственным примером вдохновлять других познавать Бога не только рациональными, но и интуитивными средствами познания. Определяется, что А. Шептицкий как патриот призвал к объединению церкви, к построению родного дома-родины, в основе которой – христианские ценности. Митрополит считал, что без христианской веры невозможно становление украинской государственности, языка, культуры, традиций. Церковь должна помогать конкретными действиями развивать украинскую государственность. Получили дальнейшее развитие идеи митрополита, касающиеся христианского патриотизма в отношении других народов. Ведь христианство не призывает к вражде между народами, а наоборот, требует с уважением относиться к другим нациям и их традициям. Христианский патриотизм проявляется в том, что мы любим свой украинский народ и готовы за него не только положить труд своей жизни, но и саму свою жизнь. Украинская национальная идея обогащается новым подходом, в основе которого – «христианский патриотизм».

Ключевые слова: митрополит А. Шептицкий, психологический портрет, религиозная личность, христианские ценности, христианский патриотизм.

Постановка наукової проблеми та її значення

Проблема духовності особистості в сучасному суспільстві набирає загрозливих тенденцій. Світ настільки стрімко змінюється, що ми не встигаємо реагувати на зовнішні виклики. Особистість без міцної духовної основи не зможе адаптуватися до соціального середовища й поступово втратить себе, свою ідентичність, як дерево без глибокого коріння, що під тиском вітрів зламається. Це стосується як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Без духовності особистість не зможе встояти перед вітрами змін, а тим паче рухатися вперед. Ми маємо пам'ятати своє коріння, свій рід, традиції й людей, котрі власним прикладом надихали інших на боротьбу за долю України. Таким яскравим прикладом є постать митрополита Андрія Шептицького. Особистість високого гатунку, що поклала своє життя за Україну, яка через слово Боже зробила стільки, що вистачило б на десять життів. Релігійна особистість А. Шептицького виявляла себе по-різному: духовний батько, організатор церкви, меценат, філантроп, Праведник тощо. Але до цього часу постать А. Шептицького залишається загадковою й дещо незрозумілою.

Аналіз досліджень із цієї проблеми

Вивченням життя й діяльності А. Шептицького, займалися, передусім, історики та філософи (С. Баран, В. Бліхар, Г. Гладка, О. Кравченко, М. Марунчак, Ф. Медвідь, В. Сергійчук й ін.), а психологи не виявляли такого активного інтересу. Однак нашу увагу привернуло психологічне осмислення постаті А. Шептицького вченим української діаспори О. Кульчицьким, який мав свою активну громадську позицію та доклав чимало зусиль для звільнення митрополита А. Шептицького з ув'язнення. На наше переконання, ми недооцінюємо вітчизняних авторів і часто переоцінюємо надбання іноземних науковців. Тож позбуватимемося комплексу неповноцінності й вивчатимемо власний науковий доробок як вітчизняних учених, так і науковців української діаспори.

Мета статті – розкрити прояви релігійної особистості А. Шептицького у творчому доробку О. Кульчицького та зробити узагальнювальний психологічний портрет митрополита.

Методи дослідження – історико-психологічний аналіз, реконструкція (моделювання), біографічний і бібліометричний аналіз.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження

Перше, що привертає увагу в науковій публікації, то це назва – «Незнаний митрополит» (1962), хоча А. Шептицький є знаковою фігурою для України. Рік виходу статті – 1962, і на той час для української та

світової спільноти ім'я А. Шептицького було відомим. Автор інтригує читача на початку статті, акцентуючи увагу на тому, що постать митрополита не досліджена з погляду психології. Цікавою є характеристика митрополита від постуляційної комісії з беатифікації: «З людського погляду був геніальною особовістю, а надприродно – справжньою Божою людиною» (Кульчицький, 1962: 97). Отже, маємо зрозуміти постать митрополита крізь психологічне осмислення його геніальності й водночас надприродності, що спрямовується до святості.

О. Кульчицький обирає достатньо об'єктивний підхід до вирішення цього питання, а саме зробити протиставлення протилежних думок щодо постаті митрополита (ворожої, ненависної та люблячої). Це, на наше переконання, є виправданим кроком у розумінні психологічного портрету А. Шептицького.

1. Першою вихідною позицією виступає критика діяльності митрополита крізь *шовіністичну ворожість* в особі польського публіциста А. Гертиха «Про митрополита Шептицького» (1961), котрий своєрідно розуміє діяльність митрополита, бо як тоді пояснити, що дуже заможний поляк, граф, член католицької церкви приймає греко-католицтво, стає митрополитом та головою української національної церкви, яка із ще більшою силою постане в майбутньому. У книзі наведено цікавий факт про те, що вже під час послушництва А. Шептицького колеги називали патріархом та відзначали його здібності до впливу на інших. Сучасною мовою психології ми говоримо про харизматичність патріарха. Цьому сприяла і його зовнішність, зокрема фізичні параметри (зріст понад 2 м).

Однак поляк А. Гертих намагається схарактеризувати психологічний портрет патріарха в темних тонах: гордість, нечесність стосовно Польщі, оскільки «був він в однаковій мірі і ворогом, і зрадником» (Кульчицький, 1962: 99). А ще – не досить добрим пастирем, невисокої моральності тощо. Звідки така ненависть до митрополита? Адже в кожній найжалюгіднішій людині є позитивні риси, а ми бачимо відверту дискримінацію. О. Кульчицький пояснює такі прояви А. Гертиха його ненавистю «... український народ не існує» (Кульчицький, 1962: 99). Навіть сама ідея становлення самостійності українського народу, на думку поляка, була якоюсь масонською вигадкою. Утім, сам митрополит був реалістом і в листах до своєї матері зазначав: «Моя найдорожча Мамо! Ти пам'ятаєш, Мамо, мої слова, що коли Господь покличе мене на владичий престіл... поляки скажуть, що я зрадник» (Меріям-Лужницький, 1982: 50).

Щодо негативного ставлення А. Гертиха до постаті А. Шептицького, то, на думку О. Кульчицького, ми маємо справу з таким психологічним механізмом психіки, як проекція. Ворожість, гордість, ненависть тощо є проекцією польської шляхти на дії польського графа Андрея, який обрав шлях служіння українському народу. На нашу думку, публікація А. Гертиха щодо митрополита була актом безсилля, оскільки А. Шептицький пішов іншим шляхом.

Хоча той же А. Гертих зазначає, що побожність і релігійна ревність А. Шептицького є надто безспірними, щоб можна було сумніватися в тому, що головною спонукою його діяльності є внутрішній релігійний мотив.

2. Другою вихідною позицією виступає критика діяльності митрополита крізь *більшовицьку ненависть* в особі радянського лауреата Сталінської премії В. Беляєва. Спотворення життєвого шляху А. Шептицького було вкрай необхідним, щоб не створити чергової історичної легендарної постаті, котра своїм прикладом надихатиме інших до боротьби за незалежність української церкви та народу. Знищення й «радянське правдиве» паплюження митрополита втілив В. Беляєв у своїх роботах «Іванна» (1959), «Викриття» (1960), «Формула отрути» (1976), де викрито «злочини» греко-католицької церкви, створено «достовірний образ» запеклого ворога українського народу – митрополита А. Шептицького.

В одній із повістей «Формула отрути» А. Шептицький просить керівника німецької військової розвідки адмірала В. Канаріса не заважати переховувати від німецької влади євреїв (Беляєв, 1976). А навіщо? В. Беляєв пояснює, що А. Шептицький хотів після зміни влади, через свідчення євреїв на свою користь, бути святим і чистим. А порятунок євреїв в очах світової спільноти збільшило б авторитет греко-католицької церкви.

Уявімо собі на мить, що вище німецьке керівництво підтримує спасіння євреїв. Незважаючи на абсурдність таких художніх звинувачень А. Шептицького, радянський читач вірив у змальований підступний та зрадницький портрет митрополита, який співпрацював із німцями, а отже, є співучасником злочинів проти людства. Постає запитання: чому ж тоді євреї України визнали митрополита Праведником?

Л. Храплива-Щур звертає увагу на офіційну підтримку А. Шептицьким євреїв: «Митрополит рішуче виступив проти такої жорстокості окремим письмом до німецького уряду; це письмо назвав за 5-ою Божою Заповіддю: “Не убивай”» (Храплива-Щур, 1990: 30). Згаданий лист у

1942 р. адресовано найвпливовішому лідеру Німеччини Г. Гіммлеру. У ньому А. Шептицький виступив проти знищення євреїв і звинувачував німців у тому, що вони використовували українців в акціях проти євреїв. Г. Гіммлер розпорядився заарештувати А. Шептицького, але губернатор Галичини К. Ляш переконав свого керівника в недоцільності такого вчинку, оскільки митрополит був впливовою та популярною особистістю. Хто міг звернутися до Г. Гіммлера з листом на захист євреїв? Людина, яка підтримує нацистів і засуджує існування єврейського народу? Ні. Смілива особистість могла стати на захист євреїв перед одним з організаторів Голокосту. Відповідно, звинувачення В. Беляєвим митрополита А. Шептицького в єврейській ненависті є безпідставними та неправдивими.

Звернімося до першоджерел, які продемонструють нам любов і повагу А. Шептицького до єврейського народу. «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері» (1982) упорядкував Г. Меріям-Лужницький. Ці листи дають нам можливість зрозуміти психологічні особливості особистості митрополита. У п'ятому листі «Сара, дочка Хаї» А. Шептицький звертається до матері «Моя Найдорожча Мамо!» (Меріям-Лужницький, 1982: 25). Листи сповнені поваги та любові, де син ділиться своїми потаємними переживаннями. Зміст листа відкриває перед нами особистість вищого гатунку: до митрополита звертається у своєму горі бідна єврейка: «Я Хая, твоя їмость мене знає, ребе! Моя Сара вмирає, а тільки ти, ребе, можеш її уздоровити! Ребе, не відмов мені мого прохання, поклади на мою Сару ті пальці, якими ти доторкнувся святої Тори, а моя Сара буде здорова! Ребе, я молю тебе!» (Меріям-Лужницький, 1982: 26). А. Шептицький пішов до дуже бідного маленького помешкання. У душі молився до Бога, щоб зробив Бог милосердя й допоміг вилікувати дитину. «Я притис це холодне тіло до грудей, поклав руку на голівку маляти й без голосних слів, а чи радше німими словами, благав милосердя в Ісуса, в Його Матері – як довго, я не знаю. Але враз із цією німою молитвою моєї душі, я почув, що це холодне лахміття тепліє, що ніжки й руки маляти починають якось нервово рухатися й нагло тишу протер крик дитини, а йому наче відповідь залунав крик матері, яка вбігла до кімнати й витягаючи руки по дитину, знову впала на коліна переді мною. Я передав їй дитину й тоді щойно побачив, як темно у цій норі, яка тут задуха й який сопух іде від закопченої нафтової лампочки. Мимоволі сягнув я до кишені ряс, витягнув портмоне, втиснув Хаї в

руку й перехрестивши плачучу матір й малятко, вийшов на двір» (Меріям-Лужницький, 1982: 27).

Із наведеної вище цитати ми бачимо не лише високодуховну особистість, котра робить чудо оздоровлення дитини, а й людину, яка віддає останнє – свій гаманець. Наступного дня митрополит їхав потягом із міста в найдешевшому класі на гроші свого духовника, бо свої віддав бідній єврейці. Чи це не є свідченням любові до єврейського народу? Тим більше, що про це чудо спасіння дитини ніхто не знав, крім духовника А. Шептицького. І на завершення листа до матері митрополит звертається: «Мамо Моя Найдорожча, я рідко коли мав такий радісний день! Я цього дня зрозумів і усвідомив собі, що Христос дозволив мені нести Його хрест! Твій о. Андрей. В день св. Апостола Івана» (Меріям-Лужницький, 1982: 28).

Слова до матері дають нам розуміння психологічного портрету А. Шептицького: глибоковіруюча особистість, яка готова нести Божий хрест крізь призму Божої любові до ближнього свого.

3. Третьою вихідною позицією виступає діяльність митрополита, крізь *дзеркало любові*. У праці українського богослова І. Гриньоха «Слуга Божий Андрей – благовісник єдності» (1961) (Гриньох, 1961), автор аналізує постать митрополита не в традиційному викладенні біографічних даних, а звертає увагу на мислення й думки митрополита, як духовні, так і суспільно-політичні. У такому синтезуючому аналізі по-новому виявляється психологічний портрет А. Шептицького, який прагне до духовної єдності церкви.

І. Гриньох спочатку аналізує *духовне «Я» митрополита* та наводить маловідомий приклад, що стався в перші дні Другої світової війни. Митрополит зібрав у себе львівських священників та спокійним голосом почав читати один із трактатів Платона, у якому йшлося про безсмертність людської душі. Священники були здивовані, а деякі обурені такою поведінкою митрополита, адже навколо – війна, смерть, розпач, суцільна травматизація, руйнуються цілі держави. Але А. Шептицький вчиняє не так, як очікують. Пересічний священник мав би говорити про війну, що робити в цій ситуації? Як рятувати свої парафії, себе? Але митрополит Андрей «інший», бо вчиняє, на нашу думку, на порядок вище за середньостатистичного священнослужителя. Він турбується за душі й нагадує священникам про безсмертність людської душі, оскільки розуміє, що в хаосі війни багато хто може забути про християнські істини й учинити не по-

християнськи. Цей приклад нам демонструє далекоглядність А. Шептицького, який є великою особистістю, котра в тяжкі життєві моменти не забуває про Бога, не втрачає віри та готова вести за собою інших.

Один з іноземних журналістів згадує: «Коли він зробив мені честь і прийняв мене, я тільки трошечки перебільшив залишене ним перше враження, заявляючи йому, що нагадує мені Бога-Отця. Велика шкода, – відповів він з усміхом, – що це тільки схожість...» (Портрет Митрополита Шептицького у «Матені», 1939: 4). У присутності митрополита відчувалася батьківська ласкава турбота. Забути про себе й пізнати Бога. Ця теза є визначальною в духовному житті митрополита, який намагався власним прикладом надихати інших пізнавати Бога не лише раціональними, а й інтуїтивними засобами пізнання. Зокрема, митрополит звертався до українців, які виїхали до Канади, із такими словами: «Не знати, мої дорогі браття, мої дорогі сестри, чи може бути на світі щось, чого би більше чоловікові було потреба, як світла Божої науки і тепла Божої любові. Так, як для тіла то ясне сонечко на небі, що дає світло і тепло, є так для життя потрібним, що якби загасло, ніхто би з нас ні однієї днини на світі не пожив, так для душі потреба Божої благодаті, що розум просвічує і зігріває серце» (Шептицький, 1911: 4).

Митрополит не залишався осторонь гострих проблем суспільства, у своєму друкованому зверненні до українців за межами України піднімає питання долі молоді в середній і вищій школі, загрози християнській вірі під впливом інших релігійних течій, виховання в християнській родині, ставлення до азартних ігор та вживання горілки, читання злих і добрих книжок, потреби в милостині, довіри до священників, дотримання постів тощо. Наприклад, митрополит закликає важко зароблені гроші заощаджувати й витратити на просвіту молоді, а частину їх спрямовувати на милостиню для бідних.

Також митрополит закликає молодь бути обачною й не піддаватися на міфи соціалістів, оскільки вони лише вдають, що дбають про бідних та скривджених, а насправді намагаються відвернути людей від віри й церкви.

Аналізуючи постать митрополита крізь призму *соціальних та політичних цінностей*, варто зазначити: А. Шептицький уважав, що ідеалом українського національного життя має бути рідна всенаціональна хата-батьківщина. Ми маємо пам'ятати, що в роки життя митрополита не можна було писати про все, а тому деякі вислови мають подвійний

сенса. Ми солідарні щодо припущення О. Кульчицького, що рідна всенаціональна хата-батьківщина – то є українська держава. Важливий заклик митрополита до духовенства, щоб докласти всіх зусиль для здійснення ідеалу побудови хати-батьківщини на християнських засадах. Влада має служити народу в християнському дусі.

В одному з листів до матері А. Шептицький захоплюється українцями: «Між іншим, Моя Кохана Мамо, для мене довго-довго було своєрідною загадкою, як це можливо, щоб упродовж століть український нарід, цей убогий сільський люд, наражений на безнастанні напади турків чи татар, на фізичне й моральне нищення чужих, вірою і мовою окупантів, наражений на страшні наслідки частих воєн, нарід без керми і вітрил міг зберегти свою, йому тільки притаманну духовність...» (Меріям-Лужницький, 1982: 50).

Духовність, на думку А. Шептицького, є основою українського народу й без належної підтримки в руслі християнської любові, вона занепадатиме, а отже, існує велика загроза щодо збереження української ідентичності у світі. Церква має допомагати конкретними діями розбудовувати українську державність, а не лише говорити про вічне. Митрополит закликає до християнського патріотизму стосовно інших народів. Адже християнство не закликає до ворожнечі між народами, а навпаки – вимагає з повагою ставитися до інших націй і їхніх традицій. Християнський патріотизм виявляється в тому, що ми любимо свій український народ та готові за нього не лише покласти працю свого життя, а й саме життя.

Тобто А. Шептицький закликає до формування християнської свідомості українського народу. Цікавою нам видається думка митрополита з приводу християнського патріотизму, який залежить від інтенсивності заподіяної шкоди українській державності, що сьогодні підтверджується: ми спостерігаємо зростання патріотизму на тлі військових подій на Сході України та анексованого Криму сусідньою «братньою» державою.

Пророчим є також переконання митрополита, що об'єднання із Вселенською Церквою українського народу – єдина форма релігійного буття, яке нам може допомогти в становленні й розвитку релігійної, національної культури та захистить від внутрішніх суперечок і контрпродуктивних дій. «В Україні розумніші люди бачили в добу унії так, як і сьогодні, що будучність народу є в злуці з Заходом, бо тільки та злука є в силі відмежувати достатньо народ від сусідів з півночі і північного заходу, бо Захід не признає нас за своїх, як довго

будемо у віросповіданні зв'язані з Азією. І не маємо іншого способу пов'язатися з західною культурою, як тільки за поміччю якогось безпосереднього зв'язку, що перескочив би найближчих сусідів Заходу. А таким зв'язком може бути тільки релігійний зв'язок» (Кульчицький, 1962: 112).

На думку О. Кульчицького, українська національна ідея збагачується новим підходом, в основі якого – християнський патріотизм. Адже об'єднання церкви є моральним обов'язком любові до Бога, що виявляється в християнській любові до ближнього. Митрополит пропонував і шлях досягнення цієї мети: «Дискусія потрібна, але тільки “іренічна” (“ірене” – мир), не полемічна, тобто така, яка прямувала б до миру, а не до війни» (Кульчицький, 1962: 113). Отже, акцент у діалозі має робитися на спільному, а не відмінному. Такий діалог, на думку О. Кульчицького, потрібний для українського суспільства в цілому та української діаспори зокрема. Це актуальні слова А. Шептицького для сучасної суспільно-політичної ситуації в Україні. Не розбрат, а об'єднання заради спільної мети – процвітання Української держави.

За більш ніж сорок років свого служіння Богу митрополит Андрей зробив неймовірно багато як для життя однієї людини. Але обставини життя не дали змоги здійснити більше: це і стан здоров'я, і суспільно-політичні події першої половини ХХ ст. Однак очевидно, що харизматичність митрополита була не всім зрозумілою. Він писав до своєї неньки: «Мамо, я ніколи не відречуся свого обов'язку даного мені Богом і “до кінця днів моїх”, кажучи словами псалмопівця, буду здійснювати заповіт св. Павла – бути всім для всіх. Я знаю, Мамо, мене відречуться одні, мене проклинатимуть другі, мене, може аж по відході моїм до Бога зрозуміють мої найближчі» (Меріям-Лужницький, 1982: 53).

За день до своєї смерті митрополит сказав пророчі слова: «Я від вас відходжу, але ви не тратьте надії, майте надію. Говорив, що надходять страшні часи для Церкви, передсказував, що Церква буде розбита, знищена, але пізніше прийде відродження, прекрасний розцвіт. Вже не почуєте голосу мого, аж на Страшному Суді – закінчив. І замовк» (Меріям-Лужницький, 1982: 55).

Отже, митрополит А. Шептицький давав своїм сподвижникам надію на майбутнє, незважаючи на важкі часи, надихав добрим словом, заповідав нащадкам: «Не потоком шумних і галасливих фраз, а тихою й невтомною працею любіть Україну...».

О. Кульчицький у роботі «Незнаний митрополит» не аналізує естетичні погляди митрополита, як великого мецената мистецтва і його вмілого поціновувача, економічні цінності митрополита, котрий не шкодував пожертви для бідних. Проте ми маємо достатньо інформації для аналізу постаті Андрея Шептицького.

Висновки й перспективи подальших досліджень

Здійснено історико-психологічний аналіз релігійної особистості А. Шептицького на основі творчого доробку вченого української діаспори О. Кульчицького. Постать митрополита розглянуто крізь призму протиставлення протилежних думок (ворожої, ненависної та люблячої). Особистість А. Шептицького є цілісною й неповторною, що об'єднує в собі служіння Богу, світу та людству. З'ясовано, психологічний портрет митрополита через аналіз його внутрішнього світу, мислення, сприймання, переживання цінностей. Життєвий шлях А. Шептицького пронизаний єдиною метою – любов'ю до ближнього свого та глибокою внутрішньою релігійністю. Як релігійна особистість А. Шептицький власним прикладом надихав до пізнання Бога, любові до ворогів своїх; як патріот він закликав до об'єднання церкви, до побудови рідної хати-батьківщини, в основі якої – християнські цінності. Митрополит уважав, що без християнської віри неможливе становлення української державності, мови, культури, традицій. Ми бачимо, що передбачення А. Шептицького щодо становлення церкви та рідної всенаціональної хати-батьківщини справджуються й це вселяє в нас надію, що Україна буде нарешті сильною, заможною та самодостатньою державою зі своєю помісною церквою, яка не залежатиме від церкви російської.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з дослідженням різних видів діяльності (меценатство, просвіта, економічні цінності) А. Шептицького.

Література

1. Беляєв В. П. (1976). *Формула яда*. Памфлети, повість. Москва: Сов. писатель, 272.
2. Гриньох, І. (1961). *Слуга Божий Андрей – благовісник єдності*. Мюнхен: Biblos, 220 с.
3. Кульчицький, О. (1962, липень). Незнаний митрополит. *Сучасність*. 7 (19). Мюнхен, 97–113.
4. Меріям-Лужницький Г. (1982). *Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері* / Г. Меріям-Лужницький (Упорядкування і доповнення). Філадельфія: Вид-во «Америка», 70.

5. Портрет Митрополита Шептицького у «Матені». *Діло*. (1939, 22 січня. Ч. 14 (15105), 4.

6. Храплива-Щур, Л. (1990). *Слуга Божий Андрій Шептицький, Митрополит Києво-Галицький*. Онтаріо: Тов-во «Св. Софія», 32.

7. Шептицький, А. (1911). *Канадійським русинам*. Жовква: Печатня оо. Василян, 96.

References

1. Bieliaiev, V. P. (1976). Formula yada: pamflety, povest [Formula poison: pamphlets, novel]. Moskov: «Sovetskyi pysatel», 272 [in Russian].

2. Hrynokh, I. (1961). Sluha Bozhyi Andrei – blahovisnyk yednosti [The Servant of God, Andrew, the evangelist of unity]. Miunkhen: Biblos, 220 [in Ukrainian].

3. Kulchytskyi O. (1962). Neznanyi mytropolyt [The Unknown Metropolitan]. *Suchasnist*, 7 (19), 97–113 [in Ukrainian].

4. Meriam-Luzhnytskyi, H. (1982). Dvanadtsiat lystiv o. Andreia Sheptytskoho do materi [Twelve Letters about. Andrey Sheptytsky to mother]. Filadelfiia: «Ameryka», 70 [in Ukrainian].

5. Portret Mytropolyta Sheptytskoho u «Mateni» (1939). [Portrait of Metropolitan Sheptytsky in Matten]. *Dilo*, 14 (15105), 4 [in Ukrainian].

6. Khraplyva-Shchur, L. (1990). Sluha Bozhyi Andrii Sheptytskyi, Mytropolyt Kyievo-Halytskyi [The Servant of God Andrew Sheptytsky, Metropolitan of Kiev-Halytsky]. Ontario: T-vo «Sv. Sofiia», 32 [in Ukrainian].

7. Sheptytskyi, A. (1911). Kanadiiskym rusynam [Canadian Rusyns]. Zhovkva : Pечатnia оо. Vasyliian, 96 [in Ukrainian].

Received: 31.10.2018

Accepted: 08.11.2018